

צניחתו הדרמטית של הרובל פגעה בעיקר בבעלי ההון, מהם שהונם התכווץ ב־90% (!) אנשים איבדו את עבודתם ומעיין התרומות נסתם כמעט לחלוטין • אוליגרך מפורסם שהיה מגדולי ה'תמכין דאוריתא', גר בירושלים בדירה שכורה, קטנה • יהודים רבים רוצים להימלט לישראל, התור בשגרירות מגיע להמתנה של חצי שנה • פוטין הציב משקיפים בחדרי המסחר של הבנקים הגדולים, כדי שסוחרי המט"ח הגדולים לא ימשיכו למכור רובלים ולהחליש עוד יותר את המטבע המקומי. מעל רוסיה שוב מתנופף דגל אדום / ר. גיל /

הרובל יור היהודים

מעידות שמאז ימי המשבר הקשה האחרון מ־1998, משבר שאת זיכרונותיו הטראומטיים סוחבים הרוסים עד היום, לא קם משבר דומה לזה שרוסיה מתמודדת עימו היום.

המומחים מדברים עליו במונחים של קטסטרופה לאומית ומכנים את המצב שכלכלת רוסיה נקלעה אליו כ"מסוכן במיוחד", עד כדי כך שהוא עלול להוביל לה־תרסקות מערכת הבנקאות ולמצב של רעב ברחובות, כמו בימים הרעים ביותר. המשבר, המכונה גם "משבר הרובל" נוכח הירידה בערך המטבע הרוסי שצנח לרמה נמוכה ביותר מול הדולר (לפני שבועיים וחצי נרשם שפל היסטורי של 80 רובל לדולר) עד כדי כך שנראה היה שהוא עומד לאבד את ערכו כליל, הביא את רוסיה, הנחשבת לאחת הכלכלות הגדולות בתבל, על סף פשיטת רגל. בשבוע אחד איבד הרובל כ־15% ומאז תחילת השנה צלל ב־55% מערכו! התוצאה:

במקום בו כולם מחפשים מקור של שפיות להיתפס בו. **האיש העשיר ברוסיה (לשעבר)**

את הסיפור הזה שמענו השבוע מאחד מאנשי העסקים החרדים המוכרים ברוסיה, שניסה להמחיש לנו את מצב אי הודאות נוכח הקטסטרופה הכלכלית הממשיכה להעסיק את ממשלות העולם, החוששות מפני האפקט המתגלגל שלה.

פוטין המוגדר היום כאחד מהשליטים העריצים בהיסטוריה הרוסית המכונן משטר דיקטטורי טיפוסי עם כוח אבסולוטי שהוא מחזיק בידיו, כוח החורג מסמכויות שהיו למנהיגים ב־16 השנים האחרונות (מאז נפילת הגוש הסובייטי) ואפילו לאלו שהיו לרודנים קומוניסטים בעשורים האחרונים. יש לפוטין אינטרס להציג את המצב כאילו הוא בשליטה מרבית ולכבות את להבות הפאניקה. אבל העובדות בשטח

פתאום קם אדם בבוקר ומחליט להשקיע את כספו בלבנים, למרות שכל קשר בינו לבין תחום הבנייה הוא הזוי לחלוטין. מדובר באחד מאנשי העסקים היהודים העשירים ברוסיה, שהצעד התמוה שלו לקנות לבנים במאה מיליון רובל, גרם בסביבתו להרמת גבות. בכ"ז, מדובר בסכום אדיר (לפני המשבר הוא היה שווה מיליוני דולרים, כיום מיליון ומשהו) שמופנה לאפיק שאין לו בו כל גישה ועניין. "מה לך וללבנים?" שאלו כולם. "ממתי עשית הסבה לעסקי בנייה?" והוא רק צחק צחוק של מבינים, שבחשבון ההישרדות הפרטי שהמבינים עושים בימים טרופים אלו העוברים על הפדרציה הרוסית, הם מוכ־נים לכל מהלך, סהרורי ככל שייתפס, כדי להציל את הונם שסכנת התרסקות מוחשית מאיימת עליו. הלבנה נתפסת ברוסיה כנכס סטטי שגם אם יפול זה יהיה באורח מתון. לכן הבחירה בו נחשבת בטוחה יחסית

לה הרוסית. אותנו מעניינת לא פחות השפעתו על היהודים ועולם התורה

המומחים מדברים עליו במונחים של קטסטרופה לאומית ומכנים את המצב שכלכלת רוסיה נקלעה אליו כ"מסוכן במיוחד", עד כדי כך שהוא עלול להוביל להתרסקות מערכת הבנקאות ולמצב של רעב ברחובות, כמו בימים הרעים ביותר

המכוניות של ג'נרל מוטורס בגרמניה הזדרזה לפטר עובדים במפעל ברוסיה, פולקסווגן סגרה מפעל הנמצא קרוב למוסקבה וענקית הכימיקלים הגרמנית BASF בטלה עסקה גדולה להפקת גז טבעי והפצתו עם ענקית האנרגיה הרוסית גזפרום.

הבהלה לקניות

לא פלא שהתושבים בהיסטריה. לא רק שהם מורידים כרמה ומוותרים על מותרות אלא שהם מגיבים כמו בימים של פעם, בבהלה לקניות בסיסיות. זאת לצורך אגירתם למצבי חירום, כשמחירים יטפס ועלול אפילו להוביל אותם לפת לחם. החשש מאינפלציה שתבוא בעקבות צניחת ערך הרוכל הוציא את הרוסים לרחובות והשיב לזמן מה את החיוך על פני המוכרים. רוב הקונים השקיעו בתחומים בטוחים כמו רכב ובית. חלקם קנו מכל הבא ליד כדי לנצל את הימים

בגודלה ברוסיה (מגאפון) שמנייתה צללה ביותר מחצי מתחילת 2014, או האיש ה-14 הכי עשיר ברוסיה שנפלט מרשימת 20 עשירי רוסיה לאחר שהונו האישי נחתך השנה בקרוב ל-90%!

המשקיעים בורחים

המצב הזה הוביל באופן מיידי לבריחת משקיעים מהשוק הרוסי, מה שעלול להחריף את המשבר. גרמניה, המשקיעה הגדולה ביותר בשוק הרוסי עם למעלה מ-6000 חברות שמנהלות בה פעילות עסקית ענפה בתחומי רכב, תרופות ומיכון, הודיע כי תשקול צעדיה.

לפי סקר גרמני-רוסי, למרות שרק חברות מעטות נוטשות אותה, 41% מהחברות הגרמניות הפעילות ברוסיה האטו את ההשקעות בה וקרוב ל-30% הודיעו כי בכוונתן לפטר עובדים ברוסיה. אופל - חטיבת

הפסדים אדירים בעיקר לצמרת העשירון העליון המקורבת לפוטין, שמחזיקה בחברות המשמעותיות במדינה. שוק המניות הרוסי צנח מ-647.4 מיליארד דולר ל-345.0 מיליארד דולר ושווה כיום פחות מחברות כמו אפל ומיקרוסופט.

ההערכה היא שעשירי רוסיה, שעד לא מזמן היו מושא לקנאה והשקיעו את רוב כספם ברוסיה המשגשגת, הפסידו בנפילה הפיננסית הנוכחית עשרה מיליארד דולר. כדי לסבר את אוזניכם: המפסיד הגדול של השנה (במונחים דולריים) מבין עשרים האנשים העשירים ברוסיה, ליאוניד מיכלסון מנכ"ל נובטק - חברת הגז הטבעית השנייה בגודלה ברוסיה, איבד השנה 8.7 מיליארד דולר.

אבל זה כאין וכאפס לעומת מי שהודח מתואר האיש העשיר ברוסיה, אלישר אוסמנוב בן ה-61 שבבעלותו למעלה מ-20% מחברת הסלולאר השנייה

האחרונים בהם, לדבריהם, שהרובל עוד שווה משהו. השחיקה בשווי החסכונות של אזרחי רוסיה הביאה רוסים גם במעמדות נמוכים להמיר את הרובלים שב-רשותם למכונות יוקרה הנחשבות יחסית מוגנות מפני נפילה. מכירות מכונות פורשה נקו ב-55% והביקוש למכונות לקסוס המריא ב-63%.

“מדובר במשבר גדול מאד” - אומר לנו הגאון רבי פנחס גולדשמיט שליט”א, רבה הראשי של מוסקבה ונשיא ועידת רבני אירופה - “הוא אמנם לא מגיע לממדים של משבר 1998 הזכור לרע אבל הוא יותר גרוע ממשבר 2009, שגם הוא לא היה פשוט כלל. המשבר הזה פוגע בכל אזרח במדינה וגם בקהילה, כיוון שכל העסקאות והקניות מבוססות על הרובל. ההשלכות עצומות ואנשים פה בלחץ גדול” - מדגיש הגר”פ גולדשמיט - “רבים איבדו את עבודתם, המ-שכורות שלהם שוות הרבה פחות ועסקים לא מעטים נסגרים בזה אחר זה”.

הרב הגאון ר' שמעון לוי סגן הרב הראשי של מוסקבה: "המצב פה בקהילה די קשה ומצב הרוח ירוד יחסית. כספי הצדקה קוצצו. כולנו מרגישים את זה. בתוך הקהילה עצמה קיצוץ את התרומות ולא כל שכן זרם את התרומות לישראל פחת בהרבה" - מתאר הרב לוי - "זה נובע בעיקר מהפחד מהמחר. הקפיצה הגדולה של שער הדולר, שהביא לצניחת הרובל בתוך יומיים בעשרות אחוזים, גרמה לבלה. אנשי עסקים גדולים המשקיעים ברובלים נמצאים בהפסדים ולא יודעים מה ילד המחר. זה גורם לנהירה גדולה החוצה ולמחשבות עזיבה הולכות וגדלות”.

התרומות נעצרו מדברים על עזיבה?

בפירוש כן. רבים מהתושבים רוצים להגר. יש תורים משתרכים לבקשות להגירה כי המשבר הכלכלי עמוק משניתן לתאר וכולם מצמצמים. אומרים שמח-כות לנו שנתיים קשות והבלתי נודע מביא להחלטות מעשיות. נשמעים הרבה קולות של עזיבה ואנשים סביבי מתכננים לנטוש את רוסיה למדינות שונות ובתוכן ישראל.

לדברי הרב גולדשמיט, אחת ההשפעות המיידיות שחותרת בכשר החי ומורגשת היטב היא בייבוש צינור התרומות המקומי והחיצוני. “התרומות קטנו בהרבה” - הוא מתאר קצרות “לאנשים יש פחות כסף והפחד מהעתיד לא מאפשר להם להמשיך לתמוך בנדיבות, מה שמשליך על העולם היהודי כולו”. גורם עסקי חרדי אחר מבהיר לנו שלא לציטוט: “התרומות ירדו באופן דרמטי בשבועות האחרונים אני לא מאמין שמישהו מצליח להוציא תרומה כלשהי, אלא אם הבטיחו לתורם שכל רובל יהפוך ליורו” - הוא מגחך באירוניה. הנה לכם תוצר העולם הגלובאלי המודרני. אפקט הדומינו בהתגלמותו. לא פלא שהעולם כולו הגיב בהיסטריה נוכח חוסר האונים שמפגינה הכלכלה הרוסית. ברשימת הניזוקים ההולכת ומתרחבת תופסת גם ישראל מקום מפתיע, שכן ההשלכות על מגוון השווקים שלה כבר מורגשות. יש רשימה של מפסידים

איך כל זה לא מוליד גל מחאה רחב עם הפגנות תסכול כמותן ראינו במדינות שהגיעו למשבר כלכלי דומה? אחת התשובות שלא תיאמר בריש גלי היא הפחד. פוטין מנהיג משטר תקיף ביד ברזל. הוא הצליח לעצור במפתיע את קריסתו הטוטאלית של הרובל ע"י שאילץ את האוליגרכיים לקנות רובלים ולהפסיד...

העתיד מוביל אנשים החוצה. רבים המבקשים היום לעזוב הם אותם אנשים שבזמנו עלו לישראל וחזרו לרוסיה לצורכי עסקים. עשרות אלפי יהודים שנולדו ברוסיה עלו לישראל בשנות ה-70 וה-90 וחזרו לרוסיה בשנות האלפיים כאשר העסקים בתוכה פרחו. כיום, כשהיקף העסקים ירד, הם שוב עושים אחורה פנה למקום הטבעי לישראל. “לאור המצב ברוסיה, ישראל פתאום נתפסת כמקום הכי רגוע ויציב שאפשר לחיות בה בכבוד ובעיקר לחנך בה ילדים בקלות”.

המצב הזה יוביל לצמצום ממדי הקהילה שלכם? אין לאיש פה ספק בכך. הקהילה היהודית וגם הד-תית תצטמצם אבל היא תמשיך להתקיים גם אם מחצית תושביה יעזבו. שכן מדובר באחת הקהילות הגדולות בעולם המונה כיום קרוב למיליון איש. מדברים על עשרות אלפי מהגרים ואפילו מאות אלפים אבל לא יותר מכך.

הכל בגלל הנפט

השאלה הנשאלת היא איך הגיעו הרוסים עד הלום למשבר האימתני הזה? יאיר נבות כתב ישראלי במוסקבה שנכח בנאום פוטין לשנה האזרחית החדשה (בו ניסה להפיל את כל האשמה על המערב ולהתנער מאחריות לנעשה) מצביע על שתי סיבות עיקריות: ירידת מחירי הנפט והסנקציות הכלכליות. “הנפט הוא הטריגר העיקרי למשבר הכלכלי ולצניחת הרובל. במהלך החצי שנה האחרונה ירדו מחירי הנפט והגיעו לשפל של 5 שנים כאשר חבית נפט נסחרה סביב 59 דולר”.

חשוב להבין: רוסיה כמעצמת אנרגיה מייצאת גז ונפט לכל העולם. הנפט הוא המרכיב המרכזי בכלכלה שלה ומהווה בין 60% ל-70% מהכנסות התקציב שלה. לכן יש לה תלות גדולה מאד במחיריו. מחירי הנפט כיום הם אסון עבורה ויש תיאום מלא בין הצניחה שלו לבין קריסת הרובל.

בעשור הקודם, בתקופה בה מחירי הנפט היו גבוהים מאד, התקציב גדל והממשלה הצליחה לשפר נגאי החיים של האזרחים ממעמד הביניים, שרמת חייהם עלתה מאד. הייתה יציבות, שהיא ערך עליון עבור הרוסים. השכר עלה באופן קבוע ורציף ואנשים יכלו להרשות לעצמם לטייל לחו"ל ולרכוש חפצי מו-רות. בחצי שנה האחרונה נפלו המחירים ורוסיה, שה-תבססה בבניית התקציב הנוכחי על המחיר הגבוה (100) דולר בממוצע לחבית) ואשרה בהתאם את תוכניתה,

מידיים, בעיקר הטייקונים הישראלים הכבדים כדוגמת לב לבייב, אליעזר פישמן ועוד אנשי עסקים שהניחו רוב ביצי הזהב של השקעתם בשוק הרוסי, ואלה כבר מלקקים פצעים בהפסדים של מיליארדים יותר (פירוט במסגרת). מבחינתנו הנוק העיקרי הוא כמובן לעולם התורה. התמיכה המסיבית שמוסדות חינוך, צדקה, חסד ולימוד נשענים עליה באופן יומיומי שוטף, נעצרה באחת. אוליגרכים רבים המהווים צינור החמצן של הישיבות והכוללים בישראל איבדו נתחים משמעותיים מהונם ועל רקע צעדי ההכרזה שפוטין כופה עליהם (למשל לרכוש מה שיותר רובלים כדי לעצור את נפילתם) והם ממשיכים להפסיד ולא יכולים להתחייב קדימה!

התורם שירד מנכסיו

על משבר התרומות הגדול מדבר איתנו גם הרב הגאון ר' שמעון לוי, סגן הרב הראשי של מוסקבה. “המצב פה בקהילה די קשה ומצב הרוח ירוד יחסית. כספי הצדקה קוצצו. כולנו מרגישים את זה. בתוך הקהילה עצמה קיצוץ את התרומות ולא כל שכן זרם התרומות לישראל פחת בהרבה” - מתאר הרב לוי - “זה נובע בעיקר מהפחד מהמחר. הקפיצה הגדולה של שער הדולר, שהביא לצניחת הרובל בתוך יומיים בעשרות אחוזים, גרמה לבלה. אנשי עסקים גדולים המשקיעים ברובלים נמצאים בהפסדים ולא יודעים מה ילד המחר. זה גורם לנהירה גדולה החוצה ולמחשבות עזיבה הולכות וגדלות”.

הרב לוי מתאר את אחד המקרים הקשים של איש עסקים חוזר בתשובה, ששימש אחד מעמודי התווך הגדולים של הקהילה והיה מחזיק תורה גדול במיוחד. אדם צנוע מאד, שנמנע ממוותרות ורוב כספו הופנה לאחזקת תורה. עשרות משפחות נתמכו דרך קבע על אבא באחרונה עקב המצב הוא פשט את הרגל. השותף הגוי שלו ברח וכשהבין שלא יצליח להתאושש מהמצב, עלה לישראל. הוא שכר דירה קטנה וצפופה וחי בפשטות גדולה.

מדובר באדם שהרוויח עשרות מיליונים, שלמרות צניעותו, בגלל עסקיו הענפים היה מלווה בכל נסיעה בשני רכבי אבטחה וחי ברמת חיים גבוהה באופן יחסי. הוא איבד את רוב הונו וכיום קשה להאמין מנין הגיע, כמובן אינו מסוגל לתמוך באחרים ורמת חייו נמוכה ביותר כשל אברך ממוצע.

לרב לוי חשוב להדגיש כי עם זאת הוא ובני משפחתו שבעי רצון מהמצב ומאושרים בחלקם בקרב הקהילה החרדית, שהם מתערים בה. מהמקום בו הם הגיעו, התנאים הרוחניים לצד שכנים חרדיים מסביבי פנים, ביהכ"נ שכונתי נגיש, בית מדרש ומוסדות חינוך תורניים, אינם מובנים מאליהם. בכל מוסקבה יש בסה"כ שני חידדים ולמי שמתגורר רחוק מהם קשה במיוחד והוא מעריך את עצם החיים הבטוחים והשקטים לצד יהודים כמותו.

כשהיהודים בורחים

את היתרונות הללו רואות אלפי ואולי עשרות אלפי משפחות המתעניינות בימים אלו בעלייה לישראל. “כל עוד המצב הכלכלי ברוסיה היה בטוח והעסקים פרחו, נאחזו היהודים הרוסיים בתנאי חייהם המשופ-רים ולא חשבו על שינוי. אבל קשיי הפרנסה הגדולים לצד הקשיים הרוחניים שבגידול ילדים וחינוכם בנכר, מדרבנים אותם כיום לעשות מעשה. נכון לעכשיו לא מרגישים ממש את קשיי המחיה אבל אנחנו מצפים לזמנים גרועים יותר. בקצב הזה, אם הסנקציות על רוסיה ילכו ויחריפו, שער הדולר ימשיך לעלות ומחירי הנפט ימשכו לרדת (מדברים על רמת 20 דולר לחבית) יש סיכוי שלא יהיה חלילה לחם לאכול. התוצאה היא בגל עליה מאד גדול לארץ” - מתאר הרב לוי - “אנחנו רואים כמויות של יהודים מחתך די אמיד באוכלוסייה, שהחליטו בתודשים האחרונים לעלות לישראל. הנהירה היא כה גדולה עד שנדרשים מספר חודשי המתנה בשגרירות הרוסית כדי לסיים את ההליכים הבירוקרטים”.

מבחינת הקהילה היהודית זו ההשלכה הכי בולטת של המשבר הכלכלי. לדברי הרב לוי, חוסר הביטחון

נקלעה לצרות. הצניחה של המחירים עד ל-55 דולר לחבית מחייבת אותה לקיצוצים משמעותיים בהוצאות או להעלאת מסים, כי בכל מקרה השמיכה נהייתה קצרה מיד.

בנוסף, יש את נושא הסנקציות שהוטלו על רוסיה בעקבות השתלטותה על חצי האי קרים והפלת המטוס המלזי בקיץ האחרון. רוסיה חוטפת סנקציות חריפות, שממוקדות במגזרים הכי חשובים לכלכלתה ובעיקר בתאגידים אנרגיה, בנקים ממשלתיים גדולים ותעשיות נשק. חלק מהסנקציות אוסרות על כל מוסד מערבי או אירופי לספק הלוואות או אשראי בתנאים טובים לתאגידים הרוסיים, שמסומנים ברשימת הסנקציות, והמשמעות היא של חנק פיננסי קריטי לאותן חברות. לחלקן יש חובות וגדולים שעליהן להחזיר לבנקים

אירופאים. כמו לתאגיד הנפט הגדול הרוסי "רוסנפט" שהתחייב להחזיר בתקופה הקרובה בין 30 ל-40 מיליארד דולר. במצב רגיל הם היו לוקחים הלוואה נוספת ומגלגלים את החוב אבל כשהשווקים המערביים סגורים בפניהם וקווי האשראי חסומים אין להם אלטרנטיבה שתתמודד מול המעצמות הכלכליות של ארה"ב והאיחוד האירופי.

מכורים לאנרגיה

"מדובר במצב מורכב ומסובך משדומה" - מד"גיש יאיר נבות - "שכן תחת פני השטח רוחש מאבק גיאופוליטי של משחקי כוחות בין ארה"ב לסעודיה. כרגע הן משתפות פעולה. האינטרס של ארה"ב להשאיר את מחירי הנפט כמו שהם כיום כפול. הוא משרת

את כלכלתה המשתקמת המצויה בצמיחה גדולה וכן את מאבקה הגיאופוליטי מול רוסיה ואיראן. סעודיה גם היא מעוניינת לחנוק במחירים הנמוכים את איראן, האויבת המושבעת שלה שמצבה הכלכלי הולך ונהיה גרוע."

רוסיה תצליח לצאת מזה או שהולך להיות גרוע יותר?

בארץ ובתקשורת העולמית יש נטייה לדרמטיזציה בתיאור המצב ברוסיה. המצב איננו היסטרי כמו שהוא נראה אבל א"א להתעלם מהבהלה שקיימת על רקע חוסר הודאות לענף הבנקאות ובכלל, שבגללה היא נמצאת על סף של פאניקה ציבורית. רוסיה מצוידת בעתודות מט"ח ורזרבות, שרשמית שוות בערך 420 המשוך בעמ" 31

האם לישראל יש סיבה לדאגה?

ד"ר אלון רביב מהחוג למנהל עסקים באוניברסיטת בר אילן עם רשימת הנפגעים הישראלית הגדולים ביותר: "אי אפשר לדעת מה צופן העתיד"

כיום כעומד על אפס מאז נפילת מניית חברת הנדל"ן שלו (כלכלית ירושלים) ב-13%, זאת משום שהתחייבויותיו גבוהות מנכסיו במיליארד שקל, וכן איש העסקים לב לבייב. הוא אמנם מתגורר בלונדון אך גם לו שלל פרויקטים ברוסיה. חברת אפריקה ישראל שבעלותו מחזיקה קניונים רבים ברוסיה, שסובלים קשות מהירידה הגדולה בהיקפי הקניות, ומניית אפריקה ישראל קרסה ב-40%.

"הפחד הגדול ביותר נוגע ליציבות הבנקאית" - מבהיר ד"ר רביב - "בתקופת המשבר בארה"ב הייתה השפעה חדה על הבורסה. היו ירידות חדות גם בקופות הגמל וקרנות הנאמנות צנחו ב-40%. החשש הוא מפני מציאות דומה שתביא כיום למשבר בענף הבנקאות. נכון לעכשיו הירידות מוגבלות, השווקים אינם צונחים ואין מפולת משמעותית. השוק האמריקאי, שכמעט כולנו מושקעים בו בעקיפין דרך קרנות פנסיה (20%-30% מושקע בארה"ב) חזר לרמתו לפני שהחל המשבר בבריה"מ, זאת בניגוד לשווקים המערב אירופאים והגרמנים שם ההתאוששות קטנה בהרבה. א"א גם להשוות בין השוק הרוסי לזה האמריקאי, שכן היקף הסחר עם רוסיה נע בסה"כ סביב 3 מיליארד בשנה. זהו סחר יחסית נמוך המקנה לרוסיה מעמד של שותפה בינונית בלבד ובד"כ כגודל הקשר כך גודל הנפילה.

במילים אחרות, לישראלים אין סיבה לדאגה אמיתית?

לעת עתה המצב התייצב והפגיעה, שבאה לביטוי בתחומים רבים, היא בחלקים קטנים יחסית של המשק. פרט לגורמים מסוימים שניזוקו באופן נקודתי חזק מאד, כמו החקלאים שעברו מרווחים של 100 אחוז לאפס או מי שהשקיעו במניות בודדות כמו אפריקה ישראל ופישמן שהפסידו 30%-40%, בכל השאר הפגיעה היא קטנה. הפסדי חברות קרנות הפנסיה וקופות הגמל, למשל, בטלים בשישים כיוון שרובם לא נוטים להשקיע את כל הונם במניה אחת. הם מפזרים את הסכומים לעשרות מניות שונות, כך שהנוק כרגע הוא בסדר גודל של אחוז או חצי אחוז בלבד. גם מוסדות הנתמכים ע"י תורמים רוסי מרגישים מידידת את הפגיעה הקשה. יש אי ודאות גדולה כי נותני התרומות מסתכלים בראייה רב שנתית ובד"כ ממתנים עד סוף השנה כדי לבחון את מצב השוק ולקבוע את היקפי התרומות. נכון לעכשיו, מצב הרובל נורא ואיום עקב התזוזה שלו מרמה של 35 רובל לדולר לכמעט 60. גם כשהוא חוזר לרמה של 50, התורמים עדיין לא בטוחים מה תהיה ההשפעה העתידית ומשהים את החלטותיהם.

"בסופו של דבר כל התחזית הזו היא בעירבון מוגבל" - מודה ד"ר רביב - "חייבים לסייג את הדברים, כיוון שאי הודאות שוררת על השוק וא"א לדעת מה ילד יום. אי אפשר לצפות את עתיד המשבר, אך כעת סחרי שוק ההון נותנים רק סיכוי קטן כי המשבר יעמיק מעבר לגבולות רוסיה אל מדינות אחרות. מצד שני, גם על המשבר בארה"ב, שהחל ב-2007, אמרו בתחילת דרכו שיהיה מוגבל למשכנתאות שנתנו בארה"ב ואין מקום לדאגה. אבל ב-2008 גילו את היקף ההשפעה שלו, כשכל המוסדות האמריקאים היו חשופים למשבר הדיוור, שסחף אותם בזה אחר זה וגרם לאפקט שרשרת של בנקים נוספים שהיו קשורים זה לזה, כולל בנקים בישראל. לכן, למרות שנכון לעכשיו עושה רושם שאין פיזור נזקים גדול על השוק הישראלי, קיים חשש שהבנקים האירופיים החשופים לשוק הרוסי מסוככים עמוק יותר ממה שנראה והנפילות שתבאנה עלולות לגרום גם אותנו בעקבותיהן. קשה לראות מידידת את ההשפעה אבל כשהרובל שווה מחצית מערכו והתחזיות אינן אופטימיות א"א לדעת איך זה יתגלגל וצריך לקוות שהשוק ימשיך להיות בשליטה כמו שהוא עכשיו."

כאילו חסרות לנו צרות כלכליות משלנו, נחת עלינו המשבר הרוסי שאת השפעותיו הראשוניות האקוטיות כבר מרגישים לא מעט גורמים בישראל. בשיחה ל"יתד השבוע" מדבר ד"ר אלון רביב מרצה בחוג למנהל עסקים באוניברסיטת בר אילן על פגיעה רב מערכתית הנובעת מצניחת הרובל, שגרמה לענפים מסוימים לחטוף פגיעה אנושה ביותר. מי ומי בנפגעים?

ענף התיירות - תזוזת שער הדולר מ-3.20 ל-5.00 המהווה חלק מהמשבר הכולל הביאה המוני רוסיים לוותר על תוכניות הביקור בישראל. עם אינפלציה של 20% אין להם מהיכן לממן את הטיסות. התוצאה: גל ביטולים שהחל בתחילת החודש הולך וגובר. ענף התיירות התבסס בשנים האחרונות על תיירי רוסיה שמדורגים במקום השני (אחרי ארה"ב) מבחינת מספר התיירים הנכנסים לישראל ומרגיש על בשרו את התוצאות. מידי יום נסגרים משרדי נסיעות ברוסיה, חברות תעופה מצמצמות טיסות ובמלונות ים המלח ואילת, שרבים מהם מותאמים לקהל הרוסי, מדברים על תפוסה חצי ריקה, כאשר מלונות שבהם הוזמנו 80 חדרים בוטלו 66 מהם בתחילת החודש. בחודשים האחרונים נרשמה ירידה של 20% בהיקף התיירים מרוסיה, שמספרם הכולל לשנה מגיע לכ-600 אלף. החשש הגדול הוא מפני החמרה במצב, שכן הצפי הוא שב-2015 היקף הירידה בתיירים יהיה אף גדול יותר. סימן שאלה גדול תלוי ועומד מעל תיירות המרפא המבוססת רובה ככולה על מדינות חבר העמים. למרות שמדובר בענף קשיח יותר של תיירים המגיעים לצרכים בריאותיים ולא מושפעים מידידת מעליית מחירים, ולמרות שאין אלטרנטיבה טובה לשוק הישראלי (המחירים בישראל נחשבים זולים משמעותית מול אלו שמציעים באירופה ובארה"ב) עדיין התיירות של 50% עלולה לייצר משבר שבינתיים קשה לצפות מה יהיה היקפו.

החקלאים - 30%-40% מהיצוא של החקלאים, 900 מיליון שקל, מופנים לרוסיה ולכן הפיחות ברובל הרוסי נחשב קטסטרופה עבור הענף העלול לקרוס בעקבותיו. שלא לדבר על גידולים כמו תפוז, גזר וצנונית שלמעלה מ-90% מהם מיועדים לשוק הרוסי, או על גידולי הפלפל, שכ-70%-80% מהם מיוצאים לרוסיה. נכון לעכשיו כשהחקלאים

נמצאים בשיא עונת הקטיף של הפלפלים, הקטסטרופה הפכה מוחשית. על כל קרטון פלפל שהם מוציאים לרוסיה הם מפסידים רק בשלב ההובלה, לא כולל האריזה והגידול. רבים מהם יודעים שלא בטוח יצליחו לגבות את הכסף המגיע להם, שכן אפילו הסוחרים הקטנים ברוסיה נמצאים על סף התרסקות. בסה"כ החקלאים בישראל חטפו מכה כפולה שכן בגלל המאבק הפוליטי בין רוסיה למערב חל איסור לייצא סחורה חקלאית לרוסיה. השווקים האירופאים מוצפים בסחורה מקומית והמחירים יורדים כל הזמן. זוהי מכה אנושה עבור החקלאים אבל היא נקודתית בלבד, שכן מדובר בענף הכולל כמות מוגבלת של אלף-אלפיים איש. פנסיונרים מרוסיה - מי שחטף מכה חזקה במיוחד הם העולים מרוסיה הניזוקים מפחות שער הרובל בכמעט חמישים אחוז. עפ"י ההסכם שהתגבש בין רוסיה לישראל, העולים החדשים מרוסיה מקבלים דמי פנסיה ממשלת רוסיה. מאז המשבר נחתכו הסכומים הניתנים ברובלים בחצי וההפסד המיידי שלהם הוא עצום.

חברות כלכליות בישראל - נכון לעכשיו מדובר בחברות בודדות, ששמו את כל ביצי ההשקעה שלהן בשוק אחד ולכן משלמות עכשיו את המחיר. כרגע מדובר בשני טייקונים ישראלים המושקעים חזק בשוק הרוסי המדרדר, שהם המפסידים עיקריים: איש העסקים אליעזר פישמן בעל אחזקות רבות בתחומי תקשורת ונדל"ן (מדורג במ"קום ה-38 ברשימת עשירי ישראל) ששווי נכסיו הוגדר

הרובל יורד, היהודים עולים

אופוזיציונרים לשלטון. 60% מהם תמכו בו, כי הרגישו שיש מתקפה אמריקנית עליהם. כל עוד רק האוליגרכים שילמו את מחיר המשבר, התמיכה נמשכה אבל כששכרו של מעמד הביניים קוצץ בחצי החל הכרוסם בתמיכה בפוטיין. הנאום האחרון שלו היה מאד מאכזב, בלי כל בשרה לציבור ורק עסק בהצתת האש כלפי המערב אליו הוא מגלגל את האש-מה לכל מחדליו".

למה הרוסים לא מפגינים?

"הרוסים הם מעריצים של יציבות והיא חשובה מבחינתם הרבה יותר מאשר המצב הכלכלי" - מסביר יאיר נבות - "בייחוד אחרי שחוו את חוסר היציבות בעקבות התמוטטות בריה"מ והיו חלק מניסיון הדמוקרטיזציה הכוזב של רוסיה, שירשה אותה והביאה למאבק פנימי ולערעור המצב הכלכלי. משבר 98 הגדול שהביא לפשיטת רגל ברוסיה ולאובדן חסכוניותהם הטוטאלי עם הכאוס השלטוני, הפך אותם לשוחרי יציבות פוליטית. הרוסי הממוצע מתחלחל ממצב כאוס שלטוני ולכן התערבות כוחות חיצוניים מאיימת עליו והוא מאמין שהמערב אכן מעוניין להפיל אותו. מפחד אותו יותר אי ודאות של-טונית מאשר כלכלית ולכן הוא ממשיך לתמוך בפוטיין ורואה בכל מתנגד משטר משתף פעולה עם אויבי המערב הזוממים לפגוע במולדתו. לכן קשה לראות אנשים יוצאים לרחובות להפגין וסביר שמחאה כזו לא תתרחש".

המשבר הביא להתחזקות רוחנית

"צריך להבין את המנטאליות הרוסית כדי לקלוט שמכאן לא תצא מחאה" - מסביר הרב שמעון לוי - "הרוסים הם עם שלמד לאורך ההיסטוריה לשרוד בתנאי קור ורעב ומסוגל לחיות במצב-בים הכי קשים. האווירה ברוסיה היא שהאמריקאים הם הרשעים התוקפים אותם וכאשר יש אויב חיצוני כולם מתאגדים סביבו. לכן יש לפוטיין רייטינג מאד גבוה שלא יורד. העם הרוסי ימשיך לסבול בגלל האידיאולוגיה שלו ודרי-שותיו ימשיכו להיות נמוכות. פוטיין לא ניוק מהמצב ופשוטי העם יוכלו להמשיך בו זמן רב" - מבטיח הרב לוי ומסכם בראייה אופטימית טיפוסית: "בסופו של דבר הכל לטובה! כבר עכשיו אנחנו רואים חיזוק רוחני בעקבות המצב, חוסר היציבות מביא יותר אנשים לשיעורי תורה, כי הם מרגישים שיש מי שמנהל את העולם הזה שכרגע איננו בטוח עבורם. הקהילה היהודית נמצאת בהתחזקות רוחנית מאד גדולה וזה מה שמעודד ומשמח. אנחנו בטוחים שגם בטווח הארוך המצב הקיים יבוא לתועלת לקהילה היהודית ונצא מחוזקים מכל המשבר הזה".

המשך מעמ' 14

מיליארד דולר ויכולות לאפשר לה לסחוב את המצב שנים. לא כולל נזילות אבל הם יכולים לקחת כסף ממקורות אחרים, למשל מכספי הפנסיה כדי להעבירו לתאגידי נפט. זו ברירה מאד לא פשוטה עבור מקבלי החלטות והיא יכולה להביא לבעיה להנהגה הפוליטית. אחת הסיבות שלרוסיה מאד לא פשוט להיחלץ מהמשבר היא ההשפעה המוגבלת שלה על ההתפתחויות, שכאמור מונעות מאינטרסים פוליטיים סבוכים. ולכן השנה הבאה צפויה להיות קשה מאד. יהיה מיתון, יהיו פיטורים והכלכלה תתכווץ. גם אם מחירי הנפט יעלו מעט זה לא ישנה כי הכלכלה של רוסיה היא כלכלה חולה המכורה לאנרגיה. האפתחה תלויה מוחלטת בענף אחד ומשלמת כיום את המחיר על כך שאין בה כל חלופה אחרת ורוב מוצריה מיובאים מארצות אחרות. ההתבססות רק על ענף אחד הביאה להשלכות הקשות. לרוסים היה נוח לתלות כלכלתם רק במחירי הנפט הגבוהים וכיום גם פוטיין מודה שחייבים לגוון את הכלכלה הרוסית לעוד אפיקים.

הם פיו'ח'דיים

איך כל זה לא מביא את ההמונים לרחובות ולא מוליד גל מחאה רחב עם הפגנות תסכול כמותן ראינו במדינות שהגיעו למשבר כלכלי דומה? אחת התשובות שלא תיאמר בריש גלי היא הפחד. פוטיין מנהיג משטר תקיף ביד ברזל ואחת ההוכחות היא מניחול המשבר הנוכחי. הוא הצליח לעצור במפתיע את קריסתו הטוטאלית של הרובל ע"י שאילץ את האוליגרכיים לקרנות רובלים ולהפסיד. בנוסף הוא הציב משקפים מטעם הבנק המרכזי הרוסי בחדרי המסחר של הבנקים הגדולים כדי לעקוב אחר פעילות סוחר המט"ח הגדולים, שלא ימשיכו למכור רובלים ולהחליש אותם יותר ממה שהם כיום. עצם נוכחותם בשטח מספיקה, שכן ברור כי הם מעביי-רים את שמות הסוחרים שמוכרים רוב-לים וכולם יודעים שלא כדאי להתעסק עם משטרו של פוטיין היודע 'להעלים' גורמים בעייתיים בדרכים מסתוריות (..) ולנטרלם מהשטח, כשהם מהווים גורם מזיק!

זו הסיבה שמרוויינים פוטנציאלים רבים העדיפו ששם לא יתנוסס בכתב-בה כזו. אחד מהם, שבספור הלבנים שלו פתחנו, הבהיר לנו באופן אנונימי מוחלט: "אף איש עסקים מוכבד במוסקבה לא יספק לכם תמונת מצב אמיתית היכולה לשמש נגד. האג'נדה ברוסיה היא פרו הנשיא וכל מי שמספק תיאורים לא פטרויטיים מסומן מיידית. בפרהסיה תשמעו זמירות שונות מאשר בחדרי חדרים, כי אנשים מפחדים לדבר" - הבהיר. לדבריו, עד לפני מספר שבועות המצב היה של 90 אחוזי תמיכה בפוטיין, כולל של היהודים שהם יחסית יותר

וכהרגלו גזר לעצמו קופון נאה. לצד זה, ביקש צ'אושקו להסוות את העלייה כדי לא לפגוע בתדמיתו הוא ובתדמית ארצו, והתעקש לקבל תשלום במזומן.

הדיקטטור בעל תאוות הבצע האין סופית קבע תעריפים חדשים וגבוהים. מזוודות עמוסות בכסף שניתנו לנציגי השלטון על ידי שליחים יהודיים פרו את היהודים בתעריף קבוע. אקדמאי יהודי עלה 3,000 דולרים, סטודנט 1,700 דולרים, פועל 600 ומובטל או ילד 497 דולרים. חלק מהכסף הועבר לחשבונות סודיים בשוויץ, אבל ישראל ורומניה לא הוזכרו בהעברות הבנקאיות הללו.

חשוב להדגיש, היו יהודים שלהם לא הוצמד תג מחיר, חשיבותם לרומניה היתה גדולה והם היו מסורבי עלייה באופן עקשני, כך במשך עשרות שנים. ככל שהחריף המשבר הכלכלי ברומניה, הפקיעו הרומנים את מחיר היהודים. בכל פעם שהרומנים לא עמדו בהסכם ועיכבו את העלייה, הייתה ממשלת ישראל מאיימת כי תפרסם את הסחר ביהודים בער-לם המערבי וגם בין מדינות מזרח אירופה, והרומנים התיישרו. הם לא רצו לוותר על הביזנס המכנס, וידעו שפרסום ההתנהלות הבלתי מוסרית יהיה מכה כלכלית קשה עבורם.

כסף לא היה המטבע היחיד אותו דרש צ'אושקו עבור היהודים "שלו". הוא תבע וקיבל הטבות נוספות. תמורת אישורי העלייה נתבעו מדינת ישראל והארגונים היהודיים לתמוך בבקשות רומניה לקבלת מעמד של מדינה מועדפת בסחר עם ארצות הברית, להעניק לה הלוואות לזמן ארוך בעלות אשראי נמוכה, ולייבא מרומניה סחורות לא מבוקשות.

בשנותיו האחרונות של צ'אושקו בשלטון הוטסו לישראל יהודי ברית המועצות, דרך רומניה. ישראל ביקשה למנוע את המעבר דרך וינה, משום שחששה שהיהודים יעדיפו הגירה לאירופה מאשר לישראל. הרומנים הבטיחו: "אנחנו נפקח שהם עולים לישראל בכך שהם יעברו דרכנו". המעבר דרך רומניה שירת את האינטרסים הישראליים הצבועים, ושינע את היהודים ישירות למדינת ישראל. ומה-צד השני, צ'אושקו דאג לגבות מס שמן על כל יהודי שעבר בשטח רומניה.

מאות מיליוני דולרים הרוויחה רומניה במשך ארבעים שנה, ממכירת היהודים ל-ישראל. עד הרגע האחרון הקפיד צ'אושקו לתשאל את מקורביו כמה כסף הכניסו לו היהודים שלו.

עשרים ושתיים שנה שלט צ'אושקו ברומניה, והיה אחד העריצים הידועים לשמצה בהיסטוריה המודרנית. פולחן האישיות הסטליניסטי, הבזבוז העצום של משאבי המדינה וקידומם של בני משפחתו, ומעל לכל, הדיכוי האכזרי של כל התנגדות על ידי הסיקוריטטה, השניאו אותו על בני עמו.

ב-1989, פתע פתאום, בלי אזהרה מוקדמת או התארגנות כל שהיא, פרצה מרידה בעיר טימ שאוורה, ומשם התרחבה למדינה כולה. צ'אושקו ניסה לארגן כנס תמיכה המוני בבירה בוקרשט, אולם בעודו נואם גברו המהומות. הוא ניסה להימלט עם אשתו, אך השניים נלכדו במחסום, הובאו לפני בית דין מאולתר והואשמו בשחיתות ובפשעים נגד העם הרומני. הם נידונו למוות והוצאו להורג בפני כיתת יורים. סוף עלוב לאיש עלוב.

ארגון הג'וינט פעל ברומניה כמעט באין מפריע, בין השאר, הוא מימן בתי אבות וחינוך לילדים היהודים. הג'וינט שהפעיל מיזמי רווחה שילם במטבע קשה של דולרים, מדובר ביצוא סמוי בתוך המדינה.

לצד זה, "יש לזכור כי צ'אושקו הרוויח מפעילות הג'וינט", מסביר ד"ר גוברין, "הוא פטר אותו ואת המדינה מלדאוג לקשישים היהודים ולמעשה חסך לו ככספים שהיו מיועדים לצרכים סוציאליים. כך התאפשרה פעילות יהודית משגשגת".

לצד זה, הרב רוזן שהיה רבה הראשי של רומניה, הקים מערך יהודי מפואר במדינה. ד"ר גוברין: "בכל ארבעים ושתיים שנות עבודתי בשירות החוץ, לא פגשתי אישיות משמעותית ליהודי רומניה כרב רוזן. תחת הנהגתו פרחו הקהילות היהודיות, היתה זו המדינה הקומוניסטית היחידה בארצות הגוש המזרחי בה פעלה פדרציה מסודרת של קהילות יהודיות.

"הרב רוזן הנהיג בתי ספר ללימודי יהדות בימי ראשון, והקים בתי כנסת בערים במדינה. הוא יזם מרכזים ללימוד השפה העברית, הוציא דו שבועון בארבע שפות בנושאים יהודיים, והנהיג הרצאות למבוגרים ברחבי המדינה. הכל תחת עינו הפקוחה של הדיקטטור. קשה להאמין, אבל במדינה הקומוניסטית בה שרר משטר קומוניסטי אדוק, פעלו מסעדות כשרות, הוקמו בתי אבות יהודיים, ודאגו להווייה היהודית, כולל הדלקת נרות חנוכה בכל עיר ויישוב יהודי".

מזוודות עם מיליוני דולרים

המנהיג הנאור, ניקולאי צ'אושקו, אפשר עלייה כמעט רציפה של יהודים מרומניה לישראל. את הנאורות הזו הזינו כמיות אדירות של כסף. בשנות השבעים של המאה הקודמת, היו מדינות מערביות שהאמינו בצ'אושקו הוא המנהיג החסוד היחיד בסדום של מסך הברזל, אלא שמהר מאד הגיעו ההסברים.

ביש מזל של סוכן סיקוריטטה הביא לחשיפת המהלכים של צ'אושקו. היה זה ביום אחד ב-1974, גיאורגה מרקו, אזרח רומני מיהר להגיע לנמל התעופה בציריך כדי לתפוס טיסה לבוקרשט. בחפוזו הוא נשש במסעדה מזוודה קטנה, אותה קיבל ממכר ותיק. במזוודה השכוחה נמנמו מיליון דולרים במזומן.

מרקו היה קצין בכיר בשירות הביון הרומני, הסיקוריטטה, ומיליון הדולר היו תשלום צנוע עבור עלייתם של אלפי יהודים מרומניה. לצידו ישב ישראלי בשם שייקה דן, שניהל את העלייה היהודית החשאית מרומניה במשך עשרות שנים.

סוכנים שווייצרים שעקבו אחר השניים מצאו את המזוודה, איתרו את מרקו בנמל התעופה והחזירו לו את האבידה. במקביל הכריזה המשטרה על מרקו ודן כפרסונה נון גרטה.

צ'אושקו לא המציא את האקזיט של יהודים כסחורה חמה. כבר ב-1947 ניהלו נציגי המוסד לעלייה ב' משא ומתן עם שלטונות רומניה. השלטונות דרשו מכל עולה דמי יציאה בסכומי עתק.

מ-1965 ועד 1989 שלט רומני אחד בעליית היהודים שלטון ללא מיצרים ועשה קופה לא רעה מהמשאב המשגשג, ניקולאי צ'אושקו. הוא מיסד את הסחר ביהודים